

ја се налази пред нама. Написана је зналачки, па се тако на нешто више од две стотине страница текста нашло довољно места за разноврсне теме: уводна поглавља која се баве одређењем мита и тумачењима митова кроз историју (Part I: Definitions and Interpretation, стр. 1—48), поглавља о пореклу и развоју грчких митова (Part II: Background, стр. 49—82), као и низ специјалних поглавља која расветљавају и тумаче митове у различитим контекстима (Part III: Themes, стр. 83—218). Пошто је био суочен са великим бројем тема и обиљем материјала, аутор је поједине теме и поглавља фокусирао само на репрезентативне примере: тако поглавље насловљено *Мити и друштво* као репрезентативни пример узима у разматрање само мит о Амазонкама (Myth and Society: the Legend of Amazons, стр. 156—167), поглавље *Мити и закон* има за тему познати Орестов случај (Myth and Law: the Legend of Orestes, стр. 168—179), а поглавље *Мити и политика* за предмет има атинског националног хероја Тесеја, али и Вергилијеву Енејиду (Myth and Politics: the Myth of Theseus and the Aeneid of Vergil, стр. 193—203). На крају сваког поглавља придодат је и кратки списак додатне литературе (искључиво оне на енглеском језику), која се непосредно тиче расправљене теме. Треба још истаћи да је овај *Увод у класични мити* далеко више од самог излагања и тумачења митова. Уосталом, да би се правилно разумели и тумачили грчки митови, неопходно је добро познавати и историју, географију, политику, религију старе Хеладе. Зато Пауел у свој текст вешто уграђује читав низ корисних информација из наведених области, које и почетнику омогућавају разумевање презентованих митских садржаја. Сматрам чак да би било веома корисно и за наше студенте, али и за ширу читалачку публику, да се Пауелов *Увод у класични мити* преведе и на наш језик. Мислим да би и издавачи ту могли наћи свој интерес. Јер, као што рекосмо на почетку — грчки митови су и даље у моди.

Мирко Обрадовић
Филозофски факултет, Београд

UDC 929 Habicht C.

OPERA MINORA HELLENISTICA SELECTA

Christian Habicht, *The Hellenistic Monarchies: Selected Papers*, Ann Arbor, University of Michigan Press, 2006. Pp XI + 309.

Кристијан Хабихт (Christian Habicht) је, без сумње, један од највећих живих историчара и тај закључак не стоји само када се ради о научницима који се баве изучавањем древне прошлости, већ и уопште, ако се узму у обзир и сви штићеници музе Клио, као и корифеји других сродних хуманистичких дисциплина. Јер, мало је модерних

историографа спремно да се са великом истраживачком страшћу, али на озбиљан и студиозан начин, ухвате у коштац са историјским проблемима различитих епоха и да истовремено на свим тим пољима остваре запажене и референтне радове. Управо је то случај са Кристијаном Хабихтом који се готово са подједнаким успехом бавио истраживањем грчког, хеленистичког (понајвише), али и римског света, као и света старог Истока, превасходно старом историјом Јевреја. У свим тим областима и великим темама је оставио јасан траг и вредне и цитиране радове. Међутим, треба истаћи да Кристијан Хабихт није полихистор старог кова, скрибоман који ставља на папир сва своја запажања и достигнућа и иза кога остају хиљаде и хиљаде страница текста. Његово волуминозно дело је, пре свега, велика збирка малих студија, бриљантних расправа које спадају у највеће домете модерне историографије. Чак и његове монографије као да су компилација малих састава и расправа које могу бити самостално публиковане, а да не изгубе ништа од своје научне вредности. Једна од карактеристика великих научника је економичност, способност да се вредна достигнућа изразе са мало текста, а управо је то карактеристика и Кристијана Хабихта, који као да жели да поштеди своје читаоце додатних и непотребних напора. *Јасно, прецизно, сажето* као да је научна максима Кристијана Хабихта које се он доследно придржава током читавог свог животног и радног века.

А рођен је 1926. године у Дортмунду (Немачка), школовао се у универзитетским центрима у Хамбургу, Хајделбергу и Гетингену и добио прилику да се покаже као предавач и професор на више немачких универзитета — Хамбург, Марбург, Хајделберг. Од 1973. године је најпре гостујући, а затим и редовни професор у престижном *Institute for Advanced Study* у Принстону где је, након пензионисања 1998. године, задржао почасну професуру као емеритус. Током своје дуге научне и професорске каријере, уређивао је, између осталог, током више деценија (од 1962. до 1996. године) угледну едицију стручних монографија и радова *Vermemorata: Untersuchungen zur Antike und zu ihrem Nachleben* у Гетингену, а био је, између 1976. и 2000. године, и један од уредника водећег америчког часописа за стару историју *American Journal of Ancient History* (АЈАН). Члан је више стручних удружења и друштава (Немачког археолошког института, Аустријског археолошког института, Америчког филозофског друштва) и дописни или стални члан академија наука и других највиших научних институција у више европских земаља (Хајделбершке академије наука, Британске академије, Атинске академије). Немачки археолошки институт је и једну свеску свог престижног часописа *Хирон* (*Chiron*, Band 32, 2002) посветио овом свом угледном члану.

Кристијан Хабихт је пажњу научне јавности скренуо на себе још 1956. године својом првом монографијом *Gottmenschentum und griechische Städte*, München 1956 (друго, нешто проширено и допуњено издање појавило се већ 1970. године), изузетном студијом посвећеној проблему култа живих људи у грчком свету, превасходно култу хеле-

нистичких владара, која и данас, након више од пола века, представља референтну и незаобилазну полазну тачку у сваком озбиљном изучавању ове теме. Велику популарност у научним, али и у ширим круговима љубитеља добре књиге, посебно су стекле његове монографија о путописцу Паусанији, публикована и на енглеском (*Pausanias' Guide to Ancient Greece*, Berkeley 1985) и на немачком језику (*Pausanias und seine "Beschreibung Griechenlands"*, München 1985), као и студија о Цицерону као политичару (такође енглеско *Cicero the Politician*, Baltimore 1989, и немачко *Cicero der Politiker*, München 1990, издање), док Хабихтова, данас свакако највише читана и публикована књига има за тему историју Атине у хеленистичком периоду. Како је аутор деценијама изучавао политичку историју Атине хеленистичке епохе и оставио читав низ мањих и већих студија посвећених овој тематици (одатле и едиције насловљене *Untersuchungen zur politischen Geschichte Athens in im 3. Jahrhundert v. Chr.*, München 1979, затим *Studien zur Geschichte Athens in hellenistischer Zeit*, Göttingen 1982, као и *Athen in hellenistischer Zeit. Gesammelte Aufsätze*, München 1994), није онда ни чудо да је Хабихтова монографија *Историја Атине у хеленистичком периоду* доживела за кратко време, колико ми је познато, велики број издања и превода на најважније европске и светске језике (прво немачко *Athen. Die Geschichte der Stadt in hellenistischer Zeit*, München 1995, а затим и енглеско *Athens from Alexander to Antony*, Cambridge, MA 1997, издање, након тога грчко *ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΑΘΗΝΑ*, Athens 1998, као и француско *Athènes hellénistiques*, Paris 2000, издање, а књига је, између осталог, недавно преведена и на руски језик). Остављајући по страни ове изузетне и, по свом обиму, крупније студије, Кристијан Хабихт је, ипак, превасходно познат као писац малих радова и расправа које понекад обимом не премашују неколико страница текста, а које је кроз читав низ деценија публиковао у водећим светским научним часописима. Зато и књига која се налази пред нама, насловљена *The Hellenistic Monarchies: Selected Papers*, у преводу *Хеленистичке монархије: изабрани чланци*, има управо за циљ да нам представи Кристијана Хабихта у ономе у чему је он заправо најбољи — у решавању, наизглед малих, историографских, епиграфских, просопографских проблема који стоје у вези са хеленистичким монархијама Селеукида, Антигониде, Аталиде, Птолемејида и њиховом односу са грчким светом и осталим народима који су се налазили у сфери њиховог интереса. Књига има и једну практичну намену у ери свеопште присутности и превласти енглеског језика, а која се неминувано рефлектује и на науку — радови, од којих је већина написана и првобитно публикована на немачком језику, сада су комплетно преведени на енглески језик. Преводац Перегрин Стивенсон (*Peregrine Stevenson*) је, то се мора нагласити, успео да верно презентује сву вештину, ученост, али и једноставност Хабихтовог израза.

Од великог корпуса Хабихтових *Opera Minora*, изабрано је укупно осамнаест радова који треба да пруже увид у резултате до којих је Кристијан Хабихт дошао у својим истраживањима хеленистичких

краљевина. Као врстан епиграфичар, Хабихт је, пре свега, велики мајстор презентовања и тумачења документарног материјала и његовог стављања у одређени историјски контекст. У његовој интерпретацији поново оживљавају декрети грчких градова, почасни натписи, спискови магистрата, документа приватно-правног карактера, натписи на новцу. У вези с тим, посебну пажњу поклања просопографским истраживањима, откривајући нам, готово у сваком од својих радова, идентитете многих из прошлости заборављених људи, било да су они сами припадници краљевских породица или краљевски пријатељи и службеници, или, на пример, само обични чланови локалних заједница у неком грчком граду, односно насељеници у некој од бројних хеленистичких насеобина насталих на Истоку од времена Александра Великог и његових непосредних наследника.

Излагање појединачних вредности сваке од осамнаест расправа публикованих у овој књизи одузело би превише времена и простора. Навешћемо зато само неколико примера који ће, верујемо, одсликати све добре стране Хабихтовог стила и научног метода о којима је претходно било речи. Тако у расправи насловљеној *Епиграфска сведочанства о историји Тесалије под македонском влашћу* (Epigraphic Evidence for the History of Thessaly under Macedonian Rule, првобитно публикованог 1970. на немачком језику под називом Epigraphische Zeugnisse zur Geschichte Thessaliens unter der makedonischen Herrschaft, *Ancient Macedonia* 1, Thessaloniki 1970, 265—279) даје изванредну анализу природе македонско-тесалских односа кроз просопографске прилоге о људима који су својим пореклом, везама, политичким убеђењима били везани за Македонију и македонску владарску кућу. Сличан је случај и са малом студијом *Присталице краља Персеја на острву Косу* (Supporters of King Perseus in Kos, првобитно публикованог на немачком језику као део расправе насловљене Beiträge zur Prosopographie der hellenistischen Welt, *Studi Classiche* 24, 1986, 91—97), у којој даје допринос расветљавању сложених политичких односа у Егеји у пресудним годинама непосредно пред избијање и у току Трећег македонског рата. Када је реч о политици других хеленистичких монархија, пажњу привлачи студија *Атина и Селеукиди* (Athens and the Seleucids, првобитно публикована на немачком језику под називом Athen und die Seleukiden, *Chiron* 19, 1989, 7—26) о дугој природи односа једног славног града који постепено, али неминовно опада у хеленистичком периоду и једне велике хеленистичке монархије, која и кроз односе са Атином, покушава да оствари свој утицај и културне везе са западом. Као одличан епиграфичар, Кристијан Хабихт је имао више пута прилику да први публикује и тумачи неке новооткривене историјски важне натписе, попут оног из града Арсиноје у малоазијској Киликији који су заједнички публиковали Хабихт и његов амерички колега С. Р. Јонс (A Hellenistic Inscription from Arsinoe in Cilicia, *Phoenix* 43, 1989, 317—346). То је изузетно вредан документ који сведочи о оснивању једног новог хеленистичког града у Киликији у

III веку пре н.е. под патронатом Птолемејида, хеленистичких владара Египта.

Кристијан Хабиخت је дао велики допринос и разумевању положаја појединих покорених народа под влашћу хеленистичких краљева у Малој Азији и на Блиском истоку. То пре свега важи за положај Јевреја и за разлоге њиховог устанка против селеукидске власти под вођством Јуде Макабејца. Питања о конфликту хеленизма и јудаизма у Јудеји II века пре н.е. на себи својствен, оригиналан и студиозан начин Хабиخت је обрадио у студијама *Хеленизам и јудаизам у време Јуде Макабејца* (Hellenism and Judaism in the Age of Judas Maccabaeus, првобитно публикованој на немачком језику под називом Hellenismus und Judentum in der Zeit des Judas Makkabäus, *Jahrbuch der Heidelberger Akademie der Wissenschaften für das Jahr 1974, 1975*, 97—110) и *Краљевски документи у II књизи макабејца* (Royal Documents in 2 Maccabees, *HSCP* 80, 1976, 1—18). А колико је, са друге стране, Кристијан Хабиخت мајстор малих састава, о чему је већ било речи, нека само послужи пример расправе *Божанске њочасћи за краља Антигона у Атини* (Divine Honors for King Antigonos Gonatas in Athens, *SCI* 15, 1996, 131—134) која запрема само 4 странице текста, али је изузетно значајна, јер доноси доста научних новости. Насупрот традиционалном ставу да је македонски краљ Антигон II Гоната, за разлику од својих савременика и супарничких краљева из династија Птолемејида и Селеукида, бранио да му се, као филозофу стоику, указују божанске почаси, Хабиخت налази епиграфске доказе у Атини из средине III века пре н.е. који показују управо супротно. Међутим, посебно је занимљиво да је Хабиخت сличну претпоставку о постојању култа за краља Антигона код Хелена изнео већ у својој првој великој студији публикованој још 1956. године и посвећеној култу хеленистичких владара (*Gottmenschentum und griechische Städte*, в. *zope*), а што је сада само добило своју накнадну потврду у новооткривеном епиграфском материјалу.

На овом месту треба навести још један Хабихтов чланак, публикован сада већ давне 1959. године. То је заправо приказ славне тротомне *Друштвене и економске историје хеленистичког света* (*The Social and Economic History of the Hellenistic World*) великог историчара Михаила Ростовцева (M. Rostovtzeff) поводом њеног објављивања у преводу на немачки језик (Rostovtzeff's Social and Economic History of the Hellenistic World, првобитно публикованом на немачком језику под називом Rostovtzeff's Social- und Wirtschaftsgeschichte des Hellenismus, *Vierteljahrsschrift für Social- und Wirtschaftsgeschichte* 46, 1959, 232—247). Уз све вредне и топле речи којима је пропратио издавање монументалне студије једног од највећих историографа XX века на немачком језику, усудићемо се да закључимо да се у међувремену Кристијан Хабиخت својим радовима неоспорно приближио великом узору. Ако већ не монументалношћу, онда свакако студиозношћу, ширином научних погледа и постигнутим резултатима. На крају треба још једном истаћи да су научни прилози Кристијана Хабихта по-

свећени хеленистичким монархијама, од којих многи изнова публиковани после више деценија, а сада и у новом руху (енглеском преводу), сачували потребну свежину и научну вредност. То је можда и највећа сатисфакција за једног истраживача да може и после много деценија да се са поносом осврне на своја претходна достигнућа и да констатује да резултати његовог рада нису оспорени.

Мирко Обрадовић
Филозофски факултет, Београд

UDC 255.2

АНТИЧКИ МИТ О СВЕТОЈ ПРОСТИТУЦИЈИ

Stephanie Budin, *The Myth of Sacred Prostitution in Antiquity*,
New York, Cambridge University Press, 2008. Pp. XI + 366.

Међу бројним ревизионистичким књигама које се с времена на време појављују у науци, пажњу ми је привукла студија Стефани Будин (Stephanie Budin) о такозваној храмовној проституцији, насловљена *Мит о светомј проситицији у старини (The Myth of Sacred Prostitution in Antiquity)*, а коју је пре неколико година у својој подружници у Сједињеним Америчким Државама публиковао престижни *Cambridge University Press (CUP)*. Рођена Њујорчанка, госпођа Будин, специјализовала је античке студије са посебним акцентом на изучавању културних веза старе Грчке и старог Истока на Универзитету Пенсилванија, где је стекла и докторат. Резултат тог дугогодишњег истраживања веза и утицаја који су са Истока струјали ка Хелени, преточен је у књигу посвећену пореклу богиње Афродите (*The Origin of Aphrodite*) и публиковану 2003. године. Грчка Афродита је по много чему јединствена богиња и разлоге за њено усвајање од стране Хелена, извесно најпре на Кипру, треба тражити на подручју Блиског истока и у културним утицајима који су долазили из тог дела света. Обично се ширење њеног култа у грчком свету везује првобитно за богињу Аштарт/Астарте, али такође и за нека друга оријентална божанства. Изучавање Афродите као богиње љубави, посебно оне чулне, али и као заштитнице „најстаријег заната” и сексуалних радница, вероватно је навело Стефани Будин да доведе у питање и постојање тзв. „свете”, односно „храмовне” проституције која се углавном и везује за богињу Афродиту и Афродитина светилишта, односно за њене источне еквиваленте, богиње са истим или сличним карактеристикама поштоване код других античких народа. Треба одмах нагласити да је тзв. света, односно храмовна проституција модеран термин (на енглеском *sacred* или *temple prostitution*, на немачком *sakrale Prostitution*, на француском *prostitution sacrée*), који су иско-